

ХАРАСМЕНТ ЯК ПРОЯВ ГЕНДЕРНОЇ НЕРІВНОСТІ У СФЕРІ ОСВІТИ

З соціологічної точки зору, харасмент являє собою поведінку, що відхиляється від норми, тобто є своєрідною девіацією. Суб'єкт харасменту може і не порушувати правил, норм і законів, але у будь-якому разі він порушує культурні норми взаємодії, що призводить до негативних наслідків.

Освітній харасмент – дії зі сторони учасників освітнього процесу, спрямовані по відношенню до інших учасників освітнього процесу, які чіпляють, пугають або принижують та створюють несприятливі обставини у певній освітній або позаосвітній ситуації.

На підставі інформації, отриманої з використаних джерел, можна визначити наступні найпоширеніші форми прояву освітнього харасменту: сексуальні домагання та погрози за відмову; висловлювання що містять сексуальний підтекст (навіть ті, що оформлені як жарт); образливі фрази та приниження, що стосуються зовнішності людини, з акцентом на певні статеві ознаки, статеву приналежність; «дружні» обійми, поплескування та інші варіанти дотиків, що викликають обурення, неприязнь у об'єкта цих дій; настирлива увага та/або ігнорування, та/або необ'єктивне оцінювання тощо, що супроводжується гендерно забарвленими коментарями та/або є наслідком відмови чи категоричної поведінки об'єкта зазначених дій.

В освітньому середовищі як суб'єктом, так як і жертвою харасменту може бути/стати будь-хто з учасників освітнього процесу: вчитель/викладач, учень/студент, представники адміністрації і керівного складу закладу освіти тощо. При цьому, не обов'язково, що харасмент проявляють більш люди більш високого статусу. Наприклад, студент може бути суб'єктом харасменту по відношенню до викладача, так само, як і викладач по відношенню до студента. Такі ж негативні стосунки можуть встановлюватися між студентами, як і між викладачами тощо.

Втім, найбільш сприятливими для харасменту є саме умови вертикалі: «викладач-студент», «керівник-підлеглий» та подібні. При цьому суб'єкт харасменту, як правило, має владу, певні привілеї та повноваження.

Слід зазначити, що часто терпіння харасменту та позитивне реагування на харасмент з боку жертви є такою собі «угодою», на яку жертва погоджується заради певних благ та вигід, або побоюючись, що суб'єкт харасменту нашкодить, у разі відмови або різкої негативної реакції [2].

Типовими жертвами харасменту є жінки, і сфера освіти для цього не є виключенням [3]. Попри те, що зроблені значні кроки у бік гендерної рівності, як на рівні законодавства, так і на рівні соціальних практик, дослідження показують, що відносини між жінками та чоловіками все ще характеризуються нерівністю, де (за традицією) чоловіки домінують, а жінки перебувають у стані підпорядкування [1, с. 184]. Тому проблематика харасменту тісно пов'язана з гендерною дискримінацією.

Гендерна дискримінація – обмеження прав та свобод за статевою ознакою; практика, за допомогою якої одній статі віддається перевага порівняно з іншою. У більшості суспільств поширена дискримінація саме жіночої статі [1, с. 185].

Враховуючи вищевикладене, наша держава висуває до кожного ЗВО вимогу, яка передбачає створення належних умов та нормативної бази для попередження і неприпущення випадків сексуальних домагань та дискримінації. Створюються спеціальні внутрішньоуніверситетські документи та положення, які регулюють процедури розгляду скарг від жертв сексуальних домагань та/або дискримінації. Окрім того, ЗВО мають можливість дізнатися про сексуальні домагання та подібні негативні випадки, додаючи до інструментарію регулярних внутрішніх анонімних опитувань зі здобувачами і викладачами відповідні запитання. Кожен ЗВО зобов'язаний забезпечити зворотній зв'язок з учасниками освітнього процесу у формі «скриньок довіри» тощо. Всі ці заходи є обов'язковими для ЗВО, а їх реалізація є невід'ємною частиною внутрішньої системи якості вищої освіти.

Що стосуються сучасних шкіл, то на цій ланці вітчизняної освітньої системи, на жаль, поки що не створено реальних дієвих механізмів протидії харасменту, сексуальним домаганням та в цілому дискримінації. Частково таку нестачу покривають нормативні документи та заходи з протидії булінгу. Втім, на нашу думку, все має бути назване «своїми» словами. Адже булінг – це не харасмент, а харасмент і сексуальні домагання (зокрема, між учнями) можуть трактуватися як звичайні залицяння. Особливо розповсюдженими є ситуації прояву харасменту, коли «хлопці-мажори» (які звикли отримувати все, що хочуть), або «бандикуваті» хлопці (які звикли отримувати авторитет фізичною силою) стикаються з відмовою дівчини.

З огляду на вищевикладене, на нашу думку, ситуація з харасментом у школах потребує спеціального соціологічного дослідження, для того, щоб виявити обсяги наявної проблеми і з'ясувати, чи дійсно антибулінгові закони та заходи є достатньо ефективними з попередження/вирішення проблеми. Окрім того, потребує спеціального соціологічного дослідження і ситуація з харасментом в університетах. Адже наявність відповідних документів і відсутність скарг не гарантує того, що харасмент не практикується на рівні усталеної університетської практики.

Список використаних джерел

1. Нечітайло І. Гендерна нерівність та дискримінація. *Гендерна психологія : навч. посіб. для студ. ЗВО*; авт. колектив: Л. Шевченко, Ю. Александров, Ю. Твердохвалова, О. Шахова, К. Маннапова, І. Нечітайло; заг. ред. : О. Євдокімова, І. Клименко; ХНУВС. Харків : ФОП Бровін, 2021. С. 83–203.

2. Агенство Соціальної Інформації / Олександра Захваткіна "Харасмент як угода" [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://surl.li/anont>.

3. Радченко Я. «Я б хотів побачити, як ви малюєте грудьми», або харасмент у закладах вищої освіти [Електронний ресурс]. Режим доступу: <http://surl.li/anony>

Науковий керівник
д-р соціол. н., доцент Нечітайло І.С.